

מראי מקומות לסוגיות הנלמדות

פרשת וישלח נדרים י. - יד:

[ולפי מה שנקטו הריטב"א והנימוק"י דר"ה ויה"כ הוי עת צרה לענין נדרים, יל"ע אם חיוב תפילה בימים אלו מן התורה, לשיטת הרמב"ן [בהשגותיו לסה"מ מ"ע ה'] ודעימיה, דתפילות שבכל יום מדרבנן, והא דדריש בספרי ולעבדו בכל לבבכם זו תפלה, פירשה הרמב"ן לומר שנתפלל בעת הצרות, וכענין הכתוב וכי תבואו מלחמה בארצכם וגו' והרעותם בחצוצרות וכו'. יעו"ש. מיהו לענין תקיעה בחצוצרות לא אשכחן דנתחייבו בר"ה ויה"כ משום עת צרה. וצ"ת].

י. חסידים הראשונים היו מתאווין להביא חטאת וכו'.

והא דלא היו מתאווין להביא אשם, כ' בעולת תמיד [סי' א' סק"ז] משום דהיה אפשר להם להביא אשם תלוי, וכמ"ד מתנדב אדם אשם תלוי בכל יום. ובשלמי נדרים הביא דבס' ארצות החיים [סי' א', המאיר לארץ ס"ק ע"ג] תירץ, דלאשם לא היו מתאווין, דהא אפשר שבא לידם חתיכה אחת משתי חתיכות של חלב ושומן שנתערבו, ובאמת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים, נזדמן בפיהם החתיכה שומן, אבל הם לא סמכו ע"ז והביאו אשם תלוי.

והקשה השלמי נדרים, מאי שנא מההיא דחולין [ה:ו.1] דר"ג ובית דינו נמנו ואסרו שחיטת כותי, ומקשו התם דהא ר' יוחנן אכל משחיטת כותי, וכי תימא לא שמייע ליה, הא אין הקב"ה מביא תקלה וכו', ובעי לשינויי כאן בשישראל עומד על גביו [למ"ד דלא גזר ר"ג בכה"ג], ואמאי לא נימא אפי' כשאין ישראל עומד ע"ג, והאיסור הוא רק דילמא לא שחיט שפיר, ומחמת שאין הקב"ה מביא תקלה לצדיקים היה השחיטה בכשרות, ומוכח דאף אם לקושטא דמילתא היה השחיטה בהכשר, עם כ"ז כיון שחכמים אסרוהו שלא לסמוך על שחיטת כותי, זה גופא מקרי איסור, וה"נ נימא בנ"ד, דאף אם אכל החתיכה של שומן, כיון דהדין נותן שכשנתערבה עם חלב שניהם אסורים לאכול, אף אם יזדמן לו השומן איסורא קעביד.

ומסיק דלאחר העיון לא דמו להדדי, דשאני התם שחכמים עמדו למנין ואסרו שחיטת כותי אפי' מספיקא מקרי איסור ותקלה, משא"כ במי שאינו יודע כלל שנתערב חתיכת איסור עם חתיכת היתר ואכל החתיכה של היתר ולא הו"ל למידע כלל דיש בזה דררא דאיסורא, אין כאן שוב תקלה, [א"ה, ולפ"ז אם ידע מהתערובת, ושכח ואכל, שפיר מקרי תקלה, אפי' אי קמי שמיא גליא דשומן אכל. או שמא כוונתו דהא דינא להחמיר בספיקא דתערובת חלב ושומן, הוא דוקא שלא לאכול בשעה שיודע מתערובת זו, וחלוק מתקנתא דרבנן דהוי איסור ודאי בין ידע ובין לא ידע, ורק טעם הגזירה מחמת חששא הוא].

י. ברש"י ד"ה לפי. כלומר שהם מתייראים שלא יעשו שום חטא ורוצים להביא קרבן להתכפר וכו'.

י. אפילו תימא ר' יהודה היא, כי א"ר יהודה בנדבה, בנדר לא אמר וכו', ר' יהודה לטעמיה דאמר אדם מביא כבשתו לעזרה וכו'.

הרמב"ן בהלכותיו הביא האי שינויא, ומסיק וז"ל, ושמעינן מהא [מהא פיסקא דאפילו בנדבה דוקא בפתח העזרה. ל' הנימוק"י], דלא איבעי ליה לכשר למינדר או לאישתבועי במידי, אלא כדבעי למיעבד מידי או אפילו למיתן זוזא לעניא, או אפילו לפדיון שבויים וכיו"ב, אי איתיה לההוא מידי בידיה ליתן ליה מיד, ואי לא, לישתוק עד דהוי בידיה ויהיב ליה. וכ' הריטב"א, [וכע"ז בנימוק"י בקיצור], וקשיא לן, היכי אמרינן דנדר אסור, והלא מקרא מלא דיבר הכתוב [תהלים ע"ו, י"ב] נדרו ושלמו לה' אלקיכם, וכל נדר במשמע, וכתוב [בראשית כ"ח, כ'] וידר יעקב נדר, ולא הויה נדבה אלא נדר, דהא כתיב [שם כ"ח כ"ב] וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך, וכתוב [במדבר כ"א, ב'] וידר ישראל נדר לה' ויאמר אם נתון תתן וגו'.

[ובת"י ט: סוד"ה ומשני כשמעון הצדיק כ', והא דכתיב וידר יעקב נדר, קודם מתן תורה הוה. עכ"ל. אמנם אינך קראי לא תירצו. ובשלמא קרא דוידר ישראל, כבר כ' בתשו' מהר"ם מינץ [סי' ע"ט, עיין מה שציין הגרע"א בחולין ב: ובגליון הש"ס השלם שם] דאין ראייה מוידר ישראל, נדר שלהם הוי כמו הרי זו, דעדיין לא היה בידם שיכלו לקיים הנדר שנדרו דאם נתון תתן, ומעתה דאין בידם לקיימו עתה, לא חיישינן שמא כשיבא לידם לא יקיימו, דאמרינן מסתמא מקיימים מיד כשבא לכלל תשלום קודם שבא לידם, דהוי כמו מציאה דלא אמרינן עלה אדם בהול על ממנו [שבת קנג.]. וכו', ועוד, דלא חיישינן הכא שמא לא יקיימנה, דב"ד זריזין הם, לכן ודאי יקיימו, כדאיתא זה בכמה דוכתא כגון גבי עומר וכו'. אבל קרא דנדרו ושלמו לה' אלקיכם אכתי לא יתיישב].

תירצו בתוס' דשעת צרה שאני, דאמרינן בהגדה [בראשית רבה פ' ע'], וידר יעקב נדר לאמור, לאמור לדורות שיהיו נודרים בעת צרה, פי' אם הוא חולה או בנו וכיו"ב, מותר לו לאמור כך וכך אתן [לצדקה] אם אתרפא או אם אנצל מצרה זו, וזה היה נדרו של יעקב ונדרם של ישראל, לפי שהיו בצרה. ומפני זה נהגו במקצת מקומות ליתן צדקות ושמן למאור בראש השנה ויה"כ בלבד, לפי שהוא יום הדין שספרי חיים פתוחים לפניו ית', והוי עת צרה, ולפיכך נודרין כדי להנצל למן הדין ומשלמין למחרתו לאלתר. עכ"ל הריטב"א.

ועיין ברשב"א ובמאירי במתני' שביארו הך דנודרים על הצרה, לפי שאותו אינו נדר גמור, אלא נדבת לב לבטוח בה' ולהודות לו. וזה ע"פ מה שפירשו לעיל מינה דעיקר החילוק בין נדר לנדבה, שהנדר בא מחמת חרטה על חטא שקדם ויראתו, והנדבה באה בנדבת לב להתחייב קרבן או לגדור בפני יצרן. [וע"ד שכ' הר"ן ט. בד"ה כנדבותם]. [ויל"ע אם טעם זה עולה גם למה שנהגו לנדרו בר"ה ויה"כ].

כ' בשלמי נדרים, פי' זה אין לו מובן. ועיין בס' שואל ומשיב [מהדורא ד' סי' נ"א] שפירש שהיו מתייראים שמה שאינם חוטאים הוא לפי שהקב"ה שומר מן החטא, אבל מצד עצמם היו חוטאים, וע"ז גופא צריכים כפרה, ועי"ש עוד. [ומבואר דנתכפרו ע"ז בחטאת הנזירות שקבלו על עצמם, ואע"פ שעיקרה אינה באה לכפרה, כמבואר לעיל ד:].

י. בתוד"ה אדם. וי"ל דנהי דמעילה ליכא, איסור דאורייתא מיהא איכא וכו'.

בהגהות מצפ"א הביא בשם ס' טעם המלך [הל' לולב] שכ', איני יודע מאי איסור דאורייתא יש בנהנה בקדשים קלים קודם זריקה. ולא ראה מש"כ בשעה"מ [הל' חמץ] שהוא משום איסור בל יחל, דאיכא אף בקדשים קלים מחיים דעדיין לא הוברר חלק בעלים. ובעיקר קושייתם, עיין בקרן אורה שכ' דבלא"ה ניחא, דאיכא תקלה דבל תאחר וכמו שפירש הר"ן. [והתוס' אזלי בשיטת הרא"ש שפי' לעיל [ט: בד"ה נדבה נמי] דמקשה משום תקלה דמעילה דוקא, אבל לבל תאחר לא חיישינן בנדבה, כיון דלית ליה חסרון כיס בהבאתה, וכמבואר לעיל בשם הפנים מאירות והחת"ס].

י. האומר לחבירו קונם וכו'.

כן הגירסא במשנה שבמשניות. וכ' הגרע"א בתוספותיו, לא ידעתי אמאי נקט "לחבירו" ולא סתם האוסר על עצמו או על חבירו שלא בפניו. ותלמידו הגר"א גוטמכר כ' ע"פ מש"כ הר"ן בהקדמתו למכילתין, דהכא איירי דוקא בנדרי איסור ולא בנדרי הקדש, ואי הוה תני האומר קונם יהיה משמע קרבן גמור, ויהיה הכרח להוסיף שאומר קונם וכו' עלי או עליך או לחמך עלי, למען לברר כל האופנים, ול"ל להתנא אריכות כזה, ולכן נקט האומר לחבירו.

ובתפארת ירושלים תירץ, דלרבותא נקט חבירו, דבסתמא איירי שאוסר נכסיו על חבירו או נכסי חבירו עליו, ובסתמא עושה זאת מחמת שנאה, ואשמועינן דהגם שחבירו אינו מבין כינוי ולא נתקיימה מחשבתו, וגם הנודר מתחרט אח"כ, והו"א דלא הוי נדר, להכי אשמועינן דאפ"ה הוי נדר. [אבל הא פשיטא ליה דאע"ג דשאר לשונות לא חשיב לשון למי שאינו מבין, לא בעינן שיבין המודר, וסגי במה שהנודר מבין].

י. ר' יוחנן אמר לשון אומות הן.

כ' בחי' אור גדול [מהגדול ממנינסק] שבגליון המשנה, עיין בתוי"ט מה שהביא בשם הר"ן [לעיל ב.]. בהא דלא אמר הנודר בכל לשון נדרו נדר. והנה יש לחקור בכל הני דכשר בכל לשון, אם צריך עכ"פ לומר כולה בחד לשון, או אף בב' לשונות שפיר דמי. [א"ה, צ"ע אי משכח"ל לפי מש"כ הריטב"א לעיל [ב.]. דדוקא באותו מקום שמדברים בלשון זה מהני]. והנה גבי גט דנכתב בכל לשון, דעת הרמב"ם והראב"ד דפסול בשתי לשונות, יעויין אבה"ע ריש סי' קכ"ו, אמנם במגילה דעת הבי"י [סי' תר"צ] דאף בשתי לשונות יצאו, וכן שם ברמ"א [סי' י.], [ועי"ש בפר"ח דהביא ראייה לזה, ויעו' בישועות יעקב דסתר ראיתו]. ואם נימא דבעינן [בנדר] חד לשון, מיושב היטב קושית הר"ן, דאי הוה תני הנודר בכל לשון נדרו נדר, הו"א דבעינן כולה לשון אחת וכמו בכל מקום, להכי תני כינויי נדרים כנדרים דהוי ממש כנדרים, דאף דהשאר אמר בלשון הקודש רק דהקרבן אמר בלשון נכרים, מהני וכו'. [ולא ס"ל לחלק בין לה"ק דהוא לשון בעצם, דמשו"ה מצטרף עם כל לשון, לבין שתי לשונות של אומות].

י. ולימא קרבן לה, דילמא אמר לה' ולא אמר קרבן, וקא מפיק שם שמים לבטלה.

ביומא [לט.]. תנן, נתנן [את שני הגורלות] על שני השעירים ואמר לד' חטאת. וכ' ת"י שם וז"ל, הקשה הר"י אלחנן, אמאי לא קאמר חטאת לה', שיזכיר השם מאוחר, כדאמרינן בפ"ק דנדרים וכו', ואומר רבי דשאני הכא דכתיב אשר עלה עליו הגורל לה', והדר ועשה חטאת. וכ' ע"ז בשלמי נדרים, ולפענ"ד י"ל, דשאני התם דאייתא התם במשנה, ר' ישמעאל אומר לא היה צריך לומר חטאת אלא לה', וא"כ י"ל דאפי' ת"ק דס"ל דצריך לומר לה' חטאת אינו אלא למצוה אבל לא לעכב. וידי"ן הגאב"ד דק"ק פאנויעז [כפה"נ הוא הגאון האדר"ת זצ"ל המסכים על ספרו], אמר שיש"ל שזה

באמת כוונת ר' ישמעאל לתרץ דברי ת"ק, שלא יקשה איך מזכיר לה' תחילה ולא אמר חטאת לה', וע"ז אמר לא היה צריך לומר חטאת אלא לה', ופירושה הוא דקא מפרש לדברי ת"ק, ולא פליג עליה, ובזה מדויק הלשון שא"ר ישמעאל לא היה צריך לומר וכו', ואי הוה פליג על ת"ק, הו"ל ר' ישמעאל אומר לא היה אומר, [אלא ה"ק] לכן יש לו להקדים ולומר לה' חטאת, דאף אם לא יספיק לומר חטאת לא מיקרי שהזכיר ש"ש לבטלה, דבדיעבד גם ת"ק מודה לר' ישמעאל דיוצא במה שאומר לה' לחוד.

ועד"ז תירץ הגרי"א חבר כאן. [ובהגהות חש"ל ביומא כ' יותר מזה, דהתם אף אם לא יאמר כלל ג"כ הוי חטאת, שכבר קידשו הגורל, דהא קיי"ל הנחה לא מעכבא וכ"ש האמירה]. ועוד תירץ דאדרבה, התם תקנו להקדים ולומר לה', מהך חששא גופא דקאמר הכא, והוא, דהא קיי"ל דעשרה פעמים מזכיר כהן גדול את השם המפורש, ואחד מהם הוא מה שאומר לה' חטאת, וא"כ אם היה אומר חטאת לה', שמא לא היה מספיק לומר אלא תיבת חטאת, והכהן גדול שעמד תחתיו לא היה חוזר לומר לה' חטאת, כיון שכבר נקבע ע"י הראשון במה שקרא עליו שם חטאת שהגורל עושה חטאת, וא"כ היה נחסר שם אחד ממספר העשרה שמות, ולכן תקנו לומר כן.

ומסיק בשלמי נדרים, ובפרט כה"ג ביוה"כ ביום הקדוש שמלומד בנסים וכבוד ד' חופף עליו, לא חיישינן להכי, ומצינו ג"כ בבוועז שאמר לקוצרים ה' עמכם ולא הקפיד לומר עמכם ה', דמשום מצות שאילת שלום היה בטוח שלא יארע לו ח"ו תקלה, [טפי ממקדיש, דאיכא גווי דלא קעביד מצוה, כמבואר בסוגיא דלעיל], ומכ"ש כה"ג ביוה"כ שליח כל ישראל. וז"ל החת"ס, והנה בבוועז כתיב וכו', והקוצרים עשו כהלכה והקדימו [יברוך] לה', אבל הוא עשה שלא כהלכה לכאן, שאמר ה' עמכם. וי"ל לפי המבואר במדרשים ידע בוועז ברוה"ק שעתיד להוליד הבן הלז מרות, עובד אבי ישי וכו', א"כ ידע שלא ימות, והיה יכול להקדים לה'. [יעו"ש עוד].

י. ואבע"א בית שמאי סבר גזרינן כינויי משום כינויין.

כ' הקרן אורה, קצת קשה לפ"ז, היכי מייתי נזיר קרבן אכינויי כינויין וכו', והיה נראה דגזירה זו ג"כ לאו מדרבנן היא, אלא כיון דגזרו חכמים ותיקנו שיהא זה לשון קרבן או נזירות, הוי נזיר מן התורה, כמו למ"ד לשון שבדו להם חכמים דהוי מהתורה.

י. היכי דמי כינויי כינויין וכו'.

כ' החת"ס, יש לתמוה אם כל השקלא וטריא אליבא דב"ש, וכפירש"י ד"ה מיפחזנא. [והשיטמ"ק והקרן אורה כ' דרך הש"ס בהכי]. ואי נימא דהאבעיא היא לב"ה אי הוה כינויין ואסור או כינויי כינויין ושרי, א"כ מיפחזנא ורעיו דלא איפשטו הו"ל למיפסק לחומרא, ורמב"ם לא פסק כן. ועיין בשלמי נדרים שהביא דהרדב"ז בשת"י [ח"ג סי' תכ"א] כ', דנפק"מ באבעיא זו גם לדידן דקיי"ל כב"ה דכינויי כינויין מותרין, דנפק"מ לשם העצם בחילוף האותיות כגון מרקבנא, מזנרנא, מרחמנא. [א"ה, תיבת מרקבנא צ"ב, דבשלמא מזנרנא הו"א כמו מזנרנא בחילוף אותיות, ומספק"ל אי הוי כינויי נזירות, וכן בכינויי דחרם מרחמנא כמו מרחמנא, אבל תיבת מרקבנא צ"ב. ואולי ט"ס הוא וצ"ל מנקמנא, והוא כמו מנקמנא בחילוף אותיות].

י. בר"ן ד"ה ובה"סברי. כלומר אפי' משתעי הכי ליתיה מעיקר לשון וכו'.

ברשב"א כ' ביתר ביאור וז"ל, מסתברא דה"ק, אע"פ שיש מקצתם שאומרים כן, אין עיקר הלשון כן אלא בלעגי שפה, דאי משתען ולא משתען כלל קאמרי, מי פליגי אם יש בעולם כן, ומי ידעי בית הלל כולי עלמא, וב"ש דאמרי דמשתען לאו מן הסברא קאמרי, דלא תליא בסברא היא, אלא שיודעין בבירור שמקצתן משתען הכין.

י. כאימרא.

ופירשו תוס' בחד פירושא [וכולוהו פירושי מהירושלמי. הג"ה עה"ג בדפו"ח] אילו של אברהם אבינו. [וקצ"ב, דאימרא הוא תרגום של כבש, ואילו "איל" מתרגמינן דיכרא]. ובירושלמי קאמר להך מ"ד, ניתני כקרבתות

המזבח, ופ' הרידב"ז דהיינו קיץ המזבח, דכל הקרבנות נקרבין או משום חובת אדם או משום נדבת אדם, משא"כ בקיץ המזבח דכל הקרבנות לא בא אלא בשביל המזבח לבד, שלא יהא המזבח בטל, ואילו של אברהם אבינו נמי העלהו כיון ש"ויבן שם אברהם את המזבח", ועל כן כשנצטוו אל תשלח ידך אל הנער, על כן העלה האיל ע"ג המזבח, והוי בשביל המזבח, והוי כמו קיץ המזבח.

י: כהיכל.

והביא הרא"ש מהירושלמי, כמזבח כקרבנות המזבח, כהיכל, כקרבנות ההיכל, [פר ושעיר יוה"כ ופרים ושעירים הנשרפים שדמן טעון הזיה על הפרוכת. הגריעב"ץ. ובנימוק"י פי' קטורת שבכל יום], כירושלים כקרבנות ירושלים. [שלמים ובכור ומעשר ופסח הנאכלין בכל העיר, הגריעב"ץ]. [ועיין לקמן] יא. ברא"ש ד"ה האומר] דלפי' הירושלמי טעמא דר' יהודה דברייתא דהאומר כירושלים לא אמר כלום, כיון שאינן קרבין בירושלים].

י: בתוד"ה טמא. תימה למה לי טמא, השתא לא דכי מהני וכו', כ"ש טמא להדיא.

כ' התו"ט, להר"ן נחא, דקמ"ל דטמא אסור אפי' בלא כ"ף הדמיון. והגרע"א בתוספותיו תירץ עוד, למאי דאמרינן לקמן [יב]. נותר ופיגול איצטריכו ליה, ס"ד אמינא כאיסור נותר וכאיסור פיגול [קא מתפיס], והו"ל כמתפיס בדבר האסור ולא מיתסר, קמ"ל [דמתפיס בעיקר קדושת הקרבן], א"כ י"ל דגם טמא נקט מהאי טעמא דלא נימא דמתפיס באיסור דטומאה, וא"כ לא הוי כ"ש מטהור, דבאומר טהור לא שייך לומר כן, ובודאי מתפיס בעיקר הקרבן.

יא. בר"ן ד"ה טהור. א"נ טעמיה דר' יהודה דבעי כ"ף, משום דבלא כ"ף ס"ל דחי אימרא קאמר, וכן בשאר.

וכ' התו"ט, קשיא עצים מאי חיי שייך בהו. מיהו הר"ב מפרש במשנה דלקמן [יג]. ג"כ טעמא דחיי, וקתני גביהו מנחה, ועיי"ש. וז"ל הרע"ב שם, ור' יהודה מתיר, משום דאמרן בלא כ"ף דמי לנשבע בחיי הקרבן ובחיי העולה, ואין כאן לא נדר ולא שבועה. וכ' ע"ז התו"ט, ואיכא למידק, מנחה שאינה באה מבעלי חיים, מאי נשבע בחיי שייך ביה, ולשון הרא"ש [לקמן טז. בד"ה הא שבועה]. ולא אמרינן בחיי שבועה קא משתבע כדאמרינן בקרבן ומנחה בפ"ק, משום דשבועה לית בה ממשא, ולא שייך בה בחיי שבועה, עכ"ל, משמע ד"חיי" דאמרינן, לאו חי מרגיש, אלא כל דבר יש ממשא קורא לה חי בלשון בנ"א.

ועיין ברש"ש כאן שכ', דלדבריו יקשה הא פיגול נותר ג"כ ממשיים [ולא מצריך בהם, ר' יהודה שיימור בכ"ף], [אמנם בהגהות חש"ל כ', דפיגול וטמא ונותר, עצם הטומאה והפיגול אין בהם ממשות]. ולי נראה דחיים יאמר ג"כ על הבריות [ר"ל הבריות], כמו "עד חיותם" [יהושע ה',], ועיין בברכות [נ: בתוד"ה מודים] דכלי שלם נקרא ג"כ חי, ולכן גם על עץ שייך לומר כן מפני שמתקיים זמן ארוך אפי' בתלוש טרם ירקב, משא"כ בשר, כמו שאמר אנטונינוס [סנהדרין צא:]: אפשר חתיכה של בשר עומדת ג' ימים בלא מלח ואינה מסרחת.

יא. בר"ן ד"ה דתנן ר"מ אומר. ונדרים נמי ממונא אית בהו דהיינו חפצא דמיתסר עליה.

הרא"ש [בסי' י'] הביא תי' זה בשם ר"ת, וכ' עוד, ועו"ל כיון דאמר בנדרים הלך אחר לשון בני אדם, דין ממונא אית להו, [וש"מ דבשבועות ליתיה להאי כללא דהלך אחר לשון בני אדם, דהא בשבועה מודה ר"מ, וצ"ת]. וז"ל המאירי, ותירצו בתוס', שמאחר שבנדרים הלך אחר לשון בנ"א, איסור קל הוא והרי הן כממון, ולא נאמרה שם [בשבועות לו: דמודה ר"מ באיסורא] אלא בשתויי יין שבמיתה, ושבועת העדות שיש בה קרבן. [מיהו מסקנת דבריו כתיורין ר"ת].

והרשב"א כ' וז"ל, וי"ל דהיינו דוקא באיסור חמור כגון שבועה ופרועי ראש ושתויי יין כדאיתא התם, אבל נדרים שאינן חמורים כ"כ לא. ואינו מתיישב בעיני, דהא לכולהו גירסאות דהתם לא ממעטינן אלא ממונא

ואיסורא דאית בהו ממונא כסוטה ועדים, הא בכל שאר איסורי אית ליה לר"מ מכלל לאו אתה שומע הן. ומצאתי בהל' הרמב"ן ז"ל, דנדרים איסורא דאית ביה ממונא הוא ליאסר בנכסי חבירו וכגוסיין וקידושיין. וזה נכון.

וז"ל הריטב"א, הא דאמרינן דאיסורא דלית ביה ממונא מודה ר"מ דאמרינן ביה מכלל הן אתה שומע לאו, היינו היכא דהוי דרך אזהרה ושלא בדרך תנאי, כההיא דאמרינן גבי שתויי יין שהן במיתה אפי' לר"מ מדכתיב וכו' ולא תמותו, הא אם תשתו תמותו, אבל היכא דהוי דרך תנאי, לא אמר ר"מ מכלל הן אתה שומע לאו אפי' באיסורא דלית ביה ממונא, כדמוכח בקידושין [סב.], דפרכינן בשלמא לר"מ היינו דכתיב הוא יתחטא בו וכו', דלא אמרינן מכלל לאו אתה שומע הן, ואע"ג דהאי איסורא דלית ביה ממונא.

יא. בר"ן ד"ה תרי תנאי. תנא דמתני' סבר דלר"י דעתו על דבר הקרב בירושלים וכו', ותנא ברא סבר דדעתו על עצים ואבנים וכו'.

וכ"ה בירושלמי, הובא ברשב"א כאן. ובהגהות טל תורה למהר"ם אריק הקשה, דזה דלא כש"ס דילן, דבקידושין [נד]. מקשה, אי ר' יהודה ירושלים מי מיקדשא וכו', והתניא ר"י אומר כל האומר כירושלים לא אמר כלום וכו', ומשני תרי תנאי ואלביא דר"י, אלמא לכו"ע כשאמר כירושלים דעתו על חומת העיר ומגדלותיה, ופליגי אי קדשה או לא קדשה. והרא"ש פ', דמאן דאסר ס"ל דחומת העיר ומגדלותיה משיירי הלשכה קאתו, ומאן דשרי ס"ל דלא אתו משיירי הלשכה, [וגם בזה עמד בהגהות טל תורה, דפשטות הסוגיא דקידושין דלכו"ע אתו משיירי הלשכה, ופליגי אי מועלין בשיירי הלשכה או לא. ושוב הביא שבתוס' ר"ד שם כ' כהרא"ש, דמאן דס"ל לא אמר כלום משום דלא אתו משיירי הלשכה].

ותוס' כ' דפליגי אי דעתו להתפיס בקדושת ירושלים העשויה מתרומת הלשכות, או להתפיס כמו שירושלים קדושה יותר מכל א"י ולא הוי דבר הנדר. [דאע"ג דמקדשין אותה במלך ונביא וכו' כמבואר בשבועות [יד. וטז.], אין זה נדר כשאר נדרי הקדש]. וז"ל התוס' ר"ד לקמן [יא: סוד"ה תניא], א"כ ר' יהודה דאמר האומר ירושלים לא אמר כלום, אפי' עם הכ"ף קאמר, כדקתני בברייתא, וטעמא דמילתא, דקסבר דאע"פ שחומות העיר ומגדלותיה באין מתרומת הלשכה, מ"מ גוף העיר דהיינו הבתים שבתוכה חולין הן, וכשאמר בירושלים [אצ"ל כירושלים], על כל העיר משמע שהיא חולין, ות"ק סבר על חומות העיר קאמר שבאין מתרומת הלשכה.

יא: כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים.

כ' הרא"ש, ואע"ג דכל כמה דלא מקטרי אימורים לא משתרי בשר באכילה, לא פסיקא ליה למימר לאחר הקטרת האימורים, דאמרינן בפסחים [נט:]: כי ליתנהו כגון שנטמאו או אבדו, לא מעכבי. [וכעיי"ז בת"י]. ומבואר דכי איתנייהו לאימורים, לא הותר איסור הנדר בזריקה אלא בהקטרת האימורים, וכמש"כ הרמב"ם [בפי"ח מהל' פסולי המוקדשין ה"ז] דהאימורין מתירין את הבשר לאדם. אבל בתוס' בזבחים [מג. בד"ה והלבונה] ובמנחות [יד: בד"ה והלבונה] כ', דהאימורים לא חשיבי מתיר, כיון שאם נטמאו או אבדו שרי הבשר באכילה, ולדבריהם אינו אלא איסור אגברא שלא לאכול את הבשר קודם הקטרת אימורים, וכמבואר כ"ז בחי' הגר"ז למנחות [יג.].

יא: אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים קמיה וכו'.

בת"י לקמן [יב. סוד"ה והא נותר] כ' וז"ל, וק"ק אמאי לא קא מבעיא ליה אם אמר [כבשר] [נדצ"ל כ"אימורי", הרב המגיה] קדשים קלים ולאחר זריקה דלית להו מעילה, [עד לאחר זריקה, הרב המגיה. או דצ"ל "דאית" להו מעילה], ובכה"ג דקא מבעיא ליה השתא, דאי בעיקרא קא מתפיס לא הוי נדר, דבהיתרא קא מתפיס, ואי בדהשתא, הוי נדר, דהשתא לאחר זריקה אית בהו מעילה. וצ"ע. [ולא ניח"ל לחלק דדוקא כי הוי השתא דהיתרא מספק"ל דילמא לא למה שלפניו התכוין רק לאיסורא דמעיקרא, אבל היכי דהשתא איסורא הוא, מהי תיתי דבהיתרא דמעיקרא קא מתפיס, והטעם כמבואר

בדבריהם לעיל [יא: בד"ה אלא, והו"ד בסמוך], דאין הספק בדעת הנודר וכוונתו, אלא במשמעות הלשון].

יא. אלא כגון דמחית בשר זבחי שלמים וכו'.

ופי' הר"ן [ושא"ר] דבבשר זבחי שלמים לאחר זריקה קאמר. וז"ל הר"ן בשבועות [כ. בד"ה ואמר שמואל], אע"ג דהתם בנדריים מדכרינן בעיאי דרמי בר חמא לאחר זריקת דמים, לרבנות אמרינן הכי, לומר דאי בעיקרו מתפס, אפילו היכא דמתפס בבשר זבחי שלמים לאחר זריקת דמים מיתסר, אבל אה"נ דמספק"ל לרמי בר חמא אי איתפס בבשר זבחי שלמים קודם זריקת דמים, אי משתרי ההוא מידי דאתפס ביה לאחר זריקת דמים של שלמים, דעיקר ספיקיה בהא תליא, אי מאן דאמר זה כזה, בעיקרו בלבד קא מתפס, ולא שרצה להשוותם שיהיה השני נותר לאחר התירו של ראשון, אלא הו"ל כאומר בשלמים, או דלמא להשוותם נתכוון ולומר זה כזה, [דכי אישתרי קמא לישתרי נמי בתרא]. יעו"ש עוד.

יא: בעיקרו קא מתפס או בהיתרא קא מתפס.

בס' חיי הגר"ח [סטענסיל] הובא בשם הגרי"ז בזה"ל, נראה דהך שאלה אם בעיקרו קמתפס אי בדהשתא, אינה חקירה בדעת האדם איך הוא דעתו, אי התפס באיסור הקודם או בדהשתא, אלא השאלה אי מתפס בעיקר הדבר שהוא סיבת האיסור דהיינו בחלות הקדושה שלהם, או באיסורים הנמצאים בו עכשיו. והכי מוכח ברמב"ם שפסק [בפ"א מהל' נדרים הט"ו] גבי בכור, שאם התפס לפני זריקת דמים הרי זה אסור, ואם לאחר זריקת דמים הרי זה מותר, משום דכיון דהתפס בעיקר סיבת האיסור דהיינו בכור, א"כ הוי דבר האסור ולהכי מותר. ודו"ק היטב בזה. וז"ל הת"י, והיכי משתמע לישנא קא בעי, דאע"ג דשיילינן ליה ואמר לאיסור נתכוונתי, אי לא משתמע לישנא לא אסיר, וכשותק חשבינן ליה. [ועיין בל' הרא"ש לקמן יב. בד"ה היכי דמי שכ' וז"ל, משום דהנודר לאסור קא מיכוין הילכך תלינן באיסור, ובזבחי שלמים נמי תלינן דבעיקרא קא מתפס].

יא: בר"ן ד"ה לחולין שאוכל לך. וקשיא טובא וכו', וכי תימא לא צריכין בהא למכלל לאו וכו', הא ליתא, דהא משו"ה אוקימנא לעיל מתני' דלא כר"מ וכו'.

וז"ל הרא"ש, ואע"ג דמתני' לחולין שאוכל לך אוקימנא כר' יהודה, שאני הכא כיון דקאמר לא חולין כאילו אמר בהדיא קרבן יהא, ומתניתין לחולין בפתח קתני, דאי הוה אמרינן לא חולין ליהוי אלא קרבן, הוה משמע מכלל [לאו וכו']. ולא אמרינן לא חולין. [ול' תוס', ואם אתה בא לאסור, צריך אתה לפרש דיבורו לחולין כמו לא חולין, וכיון דצריך לפרש כולי האי חשיב מכלל לאו וכו'].]

ובתוס' רי"ד מסיק מכח קושית הר"ן [ועוד קושיות, יעו"ש] וז"ל, נ"ל דהך מתניתא לא אתיא תלמוד אלא למיעקר ההיא סברא דסברוה, דלאו מילתא היא מהא דסברי דלא חולין שאוכל לך דלא כר"מ, דהא הך מתניתא תני ברישא דחולין לא אוכל לך מותר, ובעל כרחך הו"ל ר"מ וכו', ואפ"ה קתני מציעתא לחולין שאוכל לך אסור, אלמא מודה ר"מ בהא דלא ליהוי מכללא כיון שאמר שאוכל לך, דהאי דאמר לא חולין כך דומה כאילו אמר קרבן בפירוש וכו', ואיזה יקרא "כלל" לר"מ, כשאומר חולין שלא אוכל לך, שאתה רוצה ללמוד איסור שאוכל מתוך היתר שלא אוכל, ולמימר הכי, מה שלא אוכל יהא חולין, הא מה שאוכל יהא קרבן, והילכך מתניתין נמי ר"מ היא וכו'.

יא: בר"ן ד"ה בעיקרו. ואיכא דקשיא ליה, אפי' תמצא לומר וכו' אכתי ליתסר, דהא אסור לטמאים וכו', תו אקשי, והאי איכא נמי חזה ושוק וכו'.

וז"ל הרשב"א, וא"ת את"ל דבהיתרא קא מתפס וכו' אכתי ליתסר, דהא אסור לטמאים מחמת נדרו. י"ל דאיהו מיישרא שרי, דאיסתלק ליה נדריה כיון דבשעת נדרו נאסר לכל והשתא הותר לכהנים ולזורים, והאי דאסור לטמאים, היינו משום איסור טומאה דרכיב אכתפיה דגברא, וכשיטרה לערב נסתלק האיסור וחזר גברא להיתרו. כן נ"ל. וא"ת עוד, והלא איכא חזה ושוק שאסור לזורים מחמת נדרו, י"ל שאינו מחמת נדרו, שהרי יצא מתורת נדר כיון שאחר שנאסר מחמת נדרו לכל הותר, אלא שנאסור

לזרים מחמת שהתורה זכתה אותן לכהנים להיות כנכסיהם ושלא יהא אחר זוכה באכילתו, ודבר האסור הוא ולא דבר הנודר, והויא להו כחלת אהרון וכתרומתו שהוא מותר ואע"פ שע"י קריאת שם נאסרין, מ"מ לאו כקרבן הם דיהא מתפס בדבר הנודר, אלא בדבר האסור, דנכסי כהן הן ולפיכך הם נאכלין אפי' לעבדיו ושפחותיו וכו'. [יעו"ש עוד].

והמאירי כ' וז"ל, ואם אמר ככר עלי כבשר זבחי שלמים לאחר זריקת הדם, ודאי אינו מתפס אלא בהיתר, שהרי לאחר זריקת הדם מותרים הם, שהרי הבשר נאכל לבעלים, ואם מפני חזה ושוק שבו, סתם בשר זבח שלמים לא על חזה ושוק נאמר, ולא עוד אלא ש"א שאפי' אמר בהדיא כחזה ושוק בפרט אינו כלום, וממה שראו בחלת אהרון ותרומתו שאנו קורין (לא) [לו] מתפס בדבר האסור ולא בדבר הנודר וכו', והרי מ"מ חלה ותרומה ע"י קריאת שם נאסרים, אלא שמאחר שהם נכסי כהן לגמרי להאכילה אף לעבדיו ולשפחותיו והתורה אסרתה לזרים, לא דבר הנודר הוא אלא דבר האסור, ואף חזה ושוק נכסי כהן ונאכלין לזכרים ולנקבות ולנשיהן של כהנים ולעבדיהן, והרי שהותר הבשר שנאסר מחמת נדרו, ולא נשאר חזה ושוק אסורין מחמת הנדר אלא שהתורה זיכתן לכהנים להיות כנכסיהן וכו'.

ומ"מ גדולי המחברים פירשו הטעם בחלת אהרון ותרומתו מפני שאין דרך להביאן בנדר ונדבה, ואנו מפרשים שבחלת אהרון ותרומתו נקרא דבר האסור ולא דבר הנודר, מפני שאף קודם שקרא להם שם נאסר הכרי ונאסרה העיסה, וקריאת שם שלהן אינה באה לאסור, אלא להתיר הן עצמן לכהנים והשאר לכל אדם, אבל חזה ושוק, ע"י הפרשת הבהמה להקדש נאסרו, וכל שהתפס בהן בפרט אסור וכו', אלא שכל שאמר כבשר זבח שלמים ומזכיר לאחר זריקת הדם, ודאי בהיתרא קא מיכוין ואין דעתו על חזה ושוק, ומתוך כך מותר. עכ"ל המאירי.

וז"ל תוס' הרא"ש, וי"ל דקרא דכי ידור נדר דדרשינן עד שידור בדבר הנודר, משמע שעומד עדיין בשעתה תפסה באותה קדושה שהיתה בו בשעה שהיה נודר מתחילה, הילכך לאחר זריקה שהיקל כח ההקדש, שמתחילה היה אסור לכהנים ולזרים ולאחר זריקה אינו אסור אלא לזרים, לא מקרי דבר הנודר להתפס בו, ומה"ט אם התפס בחזה ושוק לא הוי נדר. [ומשמע דס"ל דאיסורא דאשתיר ביה, מכח נדרו הוא, אלא דלענין התפסה בדבר הנודר לא סגי בהכי, עד שיהא עומד בקדושתו ככל מה שהיה בשעת תחילת הנדר].

יב. והא נותר ופיגול דלאחר זריקת דמים הוא וכו'.

הר"ן ושאר פירשו דפשיט דבעיקרו קמתפס. אבל רש"י פי' דפשיט דבהשתא קמתפס, וביאר החת"ס וז"ל, דס"ל לרש"י דלא כמש"כ הר"ן לעיל, אלא כל האיסורים דבתר זריקה, עדיין שם נדר עליהם כיון דמשתרבבי מחמת נדר הראשון, וס"ל נמי דבשלמא שלמים נקרא משעה שהקדיש הבהמה ואילך, [דהא מילתא דפשיטא היא דשלמים קודם זריקת דמים לא מספק"ל אי מתפס כדמעיקרא קודם שהקדיש הבהמה. לשון הרא"ש לקמן יב. בד"ה והוא שנודר], ושעת נדר האיסור הוא משעת ההקדש עד זריקה, ומן אז מיקרי שעת היתר, אך גבי נותר שיקרא בשר נותר, לא חשבינן ליה משעת הקדש הבהמה, אלא משעת זריקה ואילך דאז מצווה ב"ל תותירו ממנו", ושעת ההיתר הוא משעת זריקה עד זמן נותר, ומאז ואילך מתחיל זמן האיסור.

ועל כן בודאי כשיאמר בפירוש הרי זה כבשר נותר, בודאי כוונתו אנתר ממש, משעה שנתותר ואילך, ולרש"י הוה זה ג"כ דבר הנודר כיון שמשתרבב מנדרו הראשון, אלא דס"ל לרבא דודאי מתני' דקתני פיגול נותר לא מיירי מלשונו שאמר הנודר פיגול ונתר, דא"כ הו"ל כנותר בכ"ף הדמיון כמו שהקשה הר"ן במשנתיו [ולא ס"ל לרש"י תירוץ הר"ן], אלא על כרחך מתני' מיירי פיגול נותר פי' שמונח לפניו בשר פיגול או נותר, ואומר על היתר זה כזה, וכבר כתבנו כי הבשר הזה המונח פה לפנינו והוא נותר, מתחיל תחילת שמו משעת זריקה שהוא בבל תותירו, ואי בעיקרא קא מתפס, הו"ל היתר, שעדיין לא נותר, ואי בהשתא קא מתפס הו"ל איסור, ובעי למיפשט דבהשתא קא מתפס. עכ"ל החת"ס.

ועיין במאירי שכ' בתו"ד ז"ל, שהיה סבור להוכיח דבהשתא קא מתפיס וכו', שאילו היינו אומרים בעיקרו קא מתפיס, היה לנו להתיר מצד הזמן שאחר זריקת הדם עד שנעשה נותר, ואע"פ שלדעת בעיקרו מתפיס היה אפשר לומר גם דינו לקודם זריקת הדם ויאסר, שמא אין דנין כל כך למפרע, ואין זה עיקרו, אלא עיקר לעיקרא.

יב. איזהו איסור האמור בתורה, אמר הריני שלא אוכל בשר וכו'.

כ' בתוס' רי"ד, ואע"ג דאותו יום אינו אסור אלא לו לבדו, ואנן אמרינן דאין נודרין אלא בדבר הנודר לשם ואסור לכל אדם, כדכתיבנא במהדו"ק כחלת אהרן וכתרומתו, אפ"ה כיון דאותו היום שמת אביו אסור בקונם ומכח קונם הוא בא, יכול להתפיס בו יום אחר וכו'. וז"ל הרשב"א, איזהו איסור וכו', כלומר דמכאן ידור נדר לא נפקא לן אלא תולה בדבר הנודר לכל כקרבן, אבל תולה בדבר האסור לו לבדו, בזה הו"א דאין זה תולה בדבר הנודר, הלכך איצטריך קרא דלאסור איסור לרבות תולה בכענין זה.

ולקמן [י"ד]. דקאמור לאסור איסור מיבעיא לכדתניא איזהו איסור האמור בתורה וכו', ופי' שם הר"ן לאשמעינן דאע"ג דתלי נדרו בנדר שלא נאסר אלא לו לבדו, חייל נדרא. [וזה כהרשב"א כאן]. אבל בפ"ה הרא"ש שם כ' וז"ל, מבעי ליה לכדתניא וכו', ומוקי לה במס' שבועות [כ.]. דמתפיס בנדר כנדר דמי. ועיין בקרב"ג שם [אות א'] שהוכיח מדברי הרא"ש בפסקיו דלא ס"ל כהר"ן [שפי' דקמ"ל אע"ג דהתפיס בדבר שלא נאסר אלא לו לבדו], אלא הא קמ"ל דאפי' לא הזכיר דבר הנודר רק שאמר זה כזה, דאי לאו קרא הו"א כי ידור נדר עד שיפרוט הדבר הנודר, שאמר כקרבן ככר זה עלי.

ובנימוק"י שם כ' וז"ל, האומר הרי עלי וכו', ושמעין תרתי, חדא דמכאן ידור נדר לא שמעינן אלא דבר הנודר לכל, ואיצטריך לאסור איסור ליחיד, ועוד, דאע"ג דקאי בדבר הנתפס באיסורא דרבנן, כיון דאיכא נמי נדר, בנדר הוא דקא מתפיס. [מיהו התנא הוא דאשמעינן חידושה בתרא, אבל קרא פשיטא דלאו להכי איצטריך].

יב. והוא שנודר באותו היום.

כ' הנימוק"י [לקמן ריש פ"ב], אי לא היה נודר ובא, אלא שאמר כיום שמת בו אביו, היה מתפיס בדבר האסור, ולא כלום כדתנן במתני' [ג:], ויום שמת בו אביו בשעה שמתו מוטל לפניו אסור הוא בבשר ויין, וכן יום שנהרג גדליה אסור באכילה, וקמ"ל דאע"ג דעיקר אותו יום קאי באיסורא דרבנן, מ"מ כי מתפיס, בנדר הוא דקא מתפיס. ומיהו באיסור תורה לא אמרינן הכי, דאם אסור יום הכיפורים על עצמו בנדר, ואמר ביום אחר הרי יום זה עלי כיוהכ"פ, לא חשבינן ליה דבר הנודר אלא דבר האסור, דהואיל ואיסורו מן התורה, אין איסור נדרו חשוב לגבי איסור תורה. ועיין בריטב"א שם שכ' וז"ל, דודאי דעתו איסור יום הכיפורים עצמו דחמור שהוא בכרת, ולא איסור נדר וכו'. [אבל מ' הנימוק"י שלא הזכיר כרת, משמע דבכל איסור דאורייתא ואפי' איסור לא תעשה אמרינן הכי, דלעולם אין איסורא דאסר אנפשיה חשוב לגבי איסור תורה. וצ"ת].

יב. כגון דקאי בחד בשבתא וכו'.

כ' הקרן אורה, הרא"ש ז"ל פי' כפשוטו, שנדר ביום שמת בו אביו דהיינו בחד בשבת שלא לאכול בשר בו לבד, ואח"כ אמר אכילת בשר עלי כחד בשבת סתמא, אמרינן דבעיקרו מתפיס דהיינו חד בשבת שמת בו אביו, אע"ג דאיכא כמה חד בשבת דהתירא. ולא גרס כגון דקאי בחד בשבת. אבל הר"ן לא ניחא ליה בהכי, דלא מסתבר ליה לומר כה"ג בעיקרו מתפיס, כיון דאמר כחד בשבת סתמא, אלשא גריס כגון דקאי בחד בשבת דמית ביה אבוא ואמר יהא יום זה עלי כיום אחד בשבת ראשון של ניסן, ואע"ג דעברו אח"כ כמה חד בשבת כה"ג בהיתרא, מ"מ כיון דקאי בהאי יומא, אמרינן דבעיקרו מתפיס באותו יום שמת בו אביו. וכן פי' התוס' על זה הדרך, אלא דנראה מדבריהם דמייירי שאמר כיום שמת בו אביו, ומ"מ דייק שפיר דבעיקרו מתפיס, כיון שכבר עברו כמה ימים אלו בהיתרא, אימא בהיתרא מתפיס כימים אלו שעברו בהיתר, אלא אמרינן דבעיקרו מתפיס

באותו יום ממש שמת בו אביו ולא בשאר ימים שעברו כיום זה. עכ"ד הקרן אורה.

[ובתוס' הקשו, אכתי איכא למיתלי בחד בשבת שקודם מיתת אביו, ותירצו דלשון "כיום שמת בו אביו" אין לו שום משמעות כלל קודם לכן, יעו"ש. אבל להר"ן דמייירי שלא אמר להדיא "כיום שמת בו אביו" [דמסתברא דאליביה אם יפרש ויאמר תיבות אלו, לא תליא בספיקא דרמי בר חמא], צ"ל כתי' הרא"ש, דלא מספק"ל באחד בשבת שקודם מיתת אביו, כי היכי דבמתפיס בשלמים קודם זריקת דמים [דאמר זה כזה] לא מספק"ל אי מתפיס כדמעיקרא קודם שהקדיש הבהמה].

יב. כחלת אהרן ותרומתו מותר.

כ' הרא"ש, ואע"ג דמיתסר ע"י פיו, לא הוי דבר הנודר, דהא מעיקרא נמי הוא אסור משום טבל, ופיו לא אסר אלא התיר, שהוציא השייריים משום טבל. [ולעיל [יא: בר"ן ד"ה בעיקרו] הו"ד הרשב"א והמאירי בזה]. והתו"ט לקמן ריש פ"ב הביא דברי הרא"ש, והקשה ע"ז הגרע"א בתוספותיו למשניות שם הא משכחת דקרא שם תרומה בשבליים דלא היה אסור משום טבל, ובפיו נאסר משום תרומה.

ובשלמי נדרים הביא ל' מהרי"ט בתשובותיו [בראשונות סי' נ"ג] וז"ל, ואין לטעות בדברי הרא"ש וכו', דלכאור' משמע שדברי הרא"ש חלוקין על הר"ן, שהרא"ש ס"ל דמשו"ה קרי ליה דבר האסור שפיו לא גרמה לו איסור דבלא"ה היה בו איסור טבל, והא ליתא, דעל כרחק קריאת שם גרמה לו, דהא מיתשל עליו וחוזר להיות חולין ומתירו לזרים שיפריש עליו ממקום אחר. [א"ה, לכאור' צ"ב, דעדיין י"ל דנשאל על קריאת שם שלו שקבעה בו איסורו שלא יועיל בו הפרשה ממק"א, וכשנשאל חוזר לטבלו דהיינו לאיסור שיש לו היתר ע"י הפרשה אחרת], ועוד, דהא איכא תרומה אע"פ שלא היתה תחילה באיסור טבל, כגון שעדיין לא נגמרה מלאכתן שמותר לאכול מהן עראי, [ודבריו אלו הן מה שהעיר בהן הגרע"א ז"ל, שלמי נדרים].

אלא דברי הרא"ש ז"ל כך הם, שבא להכריע דאיסור תרומה וחלה לאו דבר הנודר הם אלא דבר האסור אע"פ שע"י קריאת שם בא, תדע שהרי סתם תרומה שניטלה אחר גמר מלאכה, מעיקרא באיסור טבל קיימא, א"כ דברי פיו לא הועילו אלא להוציא השייריים לחולין, הלכך על כרחק לאו דבר הנודר הוא, אלא ע"י שקרא עליו שם תרומה נתפסה בו קדושה ואסורה לזרים, וכמו שאסר הכתוב חלב ודם, כן אסר הכתוב לזרים מדכתיב וכל זר לא יאכל קודש וכו'. [וע"ע ברש"ש].

ובתפארת ירושלים כ' ליישב קושית הגרע"א ז"ל, עיין פסחים לג: ברש"י ד"ה דאומר קרא ראשית, משמע שתהא היא ראשית ואילו שייריה ניכרים, שתהא היא מתירתן לישראל וכו', עכ"ל, תמצית דברי קדשו, דפשטא דקרא דראשית משמע שיתיר השאר, וא"כ קשה איך יכול להפריש תרומה כשהתבואה במוץ שלה, הא לא נאסרה עדיין התבואה והתרומה איננה מתירה מאומה, אלא ודאי דדנין פני הדבר כאילו כבר נתמרחח התבואה, ושפיר נקרא ראשית דמתרת התבואה על אחר המירוח, משו"ה גם דבר הנודר לא מקרי, ועיקרו מתיר ע"ש סופו. [ולפ"ז עיקר טעמא דהרא"ש, אינו משום שלא נתחדש איסור בהפרשתו, דהא בכה"ג נתחדש בה איסור, אלא משום דעיקר ההפרשה להתיר ולא לאסור]. [ועיין בתפא"י שכ' וז"ל, ואע"ג דחלה דבר הנודר הוא, דע"י פיו נאסרה, אפ"ה אין כוונת המפריש לאסור, אלא להתיר השייריים מטבל. ולדבריו י"ל גם בהפריש בשבליים דכוונתו שלא יאסרו השייריים לכשתגמר מלאכתן. אמנם עיקר הסברא דתליא בכוונתו צ"ב, ואולי ר"ל כדברי התפארת ירושלים].

יב. ברא"ש ד"ה והוא נותר ופיגול. ופיגול נמי לא מיקבע בפיגול עד שיקרב כל מתיריו וכו', וכבר יצא הזבח מידי מעילה.

כ' הרש"ש, לכאור' תימה דהא במעילה [ג: א] א"ר גידל אמר רב זריקת פיגול אינו מוציא מידי מעילה. אולם במנחות [מז: א] אמר ולא איתותב דרב גידל אמר רב, אבל משמע דלא קאמור דאיתותב אלא בהא דקאמור אינו מביא לידי מעילה. וכ' ע"ז בשלמי נדרים, והנה הא דאינו מוציא מידי מעילה הוא בקדשי קדשים, והא דאינו מביא לידי מעילה הוא בקדשים קלים,

דמעילה לא שייך בהו אלא באימורין לאחר זריקה, דקדשי ה' קרינן באימורין, ולכן קשה לי על הרא"ש שכתב דסבר יצא הזבח מידי מעילה, דזה הוא בקדשי קדשים דלאחר זריקה יצא הבשר מידי מעילה, ולהס"ד דהשתא דמיירי בזבחי שלמים דקדשים קלים הם, איך שייך לומר דכבר יצא הזבח מידי מעילה, והוא התחלת המעילה הוא דמתחיל לאחר זריקה על האימורים, ועיין מש"כ לעיל י. בתוד"ה האומר כירושלים. [אי מתפסין בדבר שאין בו מעילה]. [א"ה, לכא' י"ל דס"ל להרא"ש בדעת רבא דאירי בכולה קדשים, ובא לפרש דהפשיטות גם מקדשי קדשים כחטאת ואשם].

יב: ג. לימא כתנאי וכו', אלא לאו דמחית בשר בכור וכו' ואמר זה כזה, ותנאי היא.

בלח"מ [פ"א מהל' נדרים הט"ו] ביאר בשיטת הרמב"ם וז"ל, דכשאמרו בגמ' אלא לאו דמחית בשר בכור וכו', אירי לפני זריקת דמים, אבל לאחר זריקת דמים ודאי מותר וכו', דאע"ג דאסור לזרים, מ"מ אפי' למאן דקרי בכור דבר הנדור משום דמצוה להקדישו, האי לאו דבר הנדור הוא, דלאו מחמת נדרה הוא, כיון דשרו לכהנים, דאיסוריה לאו מחמת נדרה הוא, שאילו כן היה אסור לכל וכדכתב הר"ן ז"ל שם בפירוש האבעיא, [א"ה, ולפמ"ש"כ הקה"י [סי' י"ב] דקדושת פה שמקדישים הבעלים, אינה קדושת בכור אלא קדושת קדשים קלים סתמא, יעו"ש, א"כ בלא"ה א"א שיהא האיסור לזרים מכח דבר הנדור שבו], וא"כ בההיא שעתא דבר איסור מקרי ולא הוי נדר, כי פליגי קודם זריקת דמים, דמאן דשרי סבר בעיקרו קא מתפס, [איפכא מפירש"י והר"ן], כלומר דאע"פ שזה הקדישו אחר שנולד, מ"מ אינו מתפס במה שהקדישו אח"כ אלא בעיקרו שהוא כשנולד דהיה אסור מעצמו, כלומר וכיון דבההיא שעתא הוא מהקדש מחמת פיו תפיס והוי דבר הנדור. אבל לאחר זריקה ודאי דמותר, דאי אזלת בתר השתא, דבר האסור הוי לכו"ע, דאין האיסור מחמת הנדר כדכתבנא, ואי בתר מעיקרא, הרי כשנולד קדוש היה מעצמו [דלא היה דבר הנדור רק באמצע משעה שקדשוהו בעליו בפה עד אחר זריקה. קה"י סי' י"ב, יעו"ש שכ"כ בשם השעה"מ]. [וקצ"ע שלא הביא ד' הלח"מ]. [ובחת"ס הביא ד' הלח"מ, וכו' שדבריו מתוקים מדבש. יעו"ש מה שהוסיף בזה].

יב: ברא"ש ד"ה כגון דאפרשן בלישה. לאו דוקא, דקודם שחיתת הזבח לא שייך לקרותם תרומת לחמי תודה ועדיין לא קדש הלחם וכו'.

כ' הקרן אורה, משמע מדבריו דקודם שחיתה אין מתפסין בו כלל. [ולא ניח"ל למימר דכוונת הרא"ש להקשות אלישנא דתרומת לחמי תודה, דליכא תרומה כשאינו קדוש אלא קדושת פה]. ואין זה מוכרח, דקודם שחיתה נמי קדוש קדושת פה. ועיין בתוס' נדה [בד"ה ד"ה דאפרשינהו]. [וציינו גם הגרע"א].

וז"ל התוס' שם, אע"ג דאין הלחם קדוש אלא משקרמו פניו בתנור ונשחט עליו הזבח, מ"מ קרי להו תרומה לפי שייחדו אותה לקרות לה שם תרומה לאחר אפיה ושחיתת הזבח וכו', ונראה דקדושת הפה איכא עלייהו ואסור לשנותה בחלות אחרות כדמשמע סוף פ"ק דנדרים וכו', ומדאסר הככר שהתפס בחלמי תודה, משמע דאיכא עליה קדושת הפה בעודה עיסה. עכ"ל התוס'. אבל בתוס' הרא"ש שם כ', לא שקרא עליה שם, דהא בקרימת התנור ובשחיתת הזבח הוא דקדשי, ובתר הכי כתיב והרים, אלא שייחדם לשם תרומה ולעשותם יפים ונאים לכבוד המצוה, ואפשר אע"פ שייחדם יכול לשנותם דאכתי לא קדשי.

ב: ברא"ש ד"ה כגון. אלא מיירי שהפרישן בין שחיתה לזריקה, ונראה דאמרינן [צ"ל וכמאן דאמר. כ"ה בקרן אורה בשמן] בפ"ק דפסחים שני דברים המתירין מעלין זה בלא זה וכו'.

וכ' הקרן אורה, לא הבנתי מי הכריחו לזה, דלכו"ע קדוש קצת בשחיתה. ועיין בחת"ס לעיל [יא. סוד"ה אמר רבא] שכ' [לבאר ש"י רש"י] וז"ל, ור"א ברבי שמעון ס"ל דלא מתקדשו עד אחר שחיתה וכו', וס"ל משחיתה ועד זריקה נהי דאינם קדושים, מ"מ קצת איסור חל עלייהו, ואותו האיסור לא חשיב לאתפוסי ביה וכו', [ומסיק, אע"ג דאותו האיסור אתי מכח נדרו, מ"מ כיון דמשחיתה עד זריקה לאו נדר גמור הוא, לא מתפסי ביה. ויעו"ש דלא מיירי כשהקדישום בעלים בעודם קמח, דאז מעיקרא נמי דבר הנדור הוא, אלא כשהם

חולין גמורים דנעשו למכור בשוק ורק מתקדשים ע"י הזבת. ולכא' כוונתו, דהבעלים תולין קדושת פה שלהם ע"י נדר במה שיתקדשו ע"י הזבת, ולר"א בר"ש דאין מעלין זה בלא זה, אף נדר הבעלים לא חייל לגמרי ע"י שחיתה לבדה. ועיין בבבאור הח"ח לתו"כ פ' צו, שכ' דלר"א בר"ש אין הלחם מקודש כלל, וכן משמע ממש"כ הראב"ד שם דלרבי נתקדש הלחם מעט וכו'. ומשמע דלר"א בר"ש לא נתקדש כלל.

יג. ומאן דשרי, כי לא מקדיש ליה מי לא מיקדיש.

הלכך לאו דבר הנדור הוא, כיון דאינו אלא מצוה בעלמא. ל' תוס' בניזר [ד:]. ועיין בקה"י סי' י"ב דפלוגתייהו בהכי, דלר' יעקב נוסף בהבכור קדושת פה מכח הבעלים שמצווה להקדישו, ויול"ע היכא שנתנו לכהן בלי להקדישו, אי שייך אצל הכהן ענין הקדש זה, ומאן דשרי סבר דלא נתוסף בהבכור שום קדושה ע"י פה הבעלים, רק שהוא מצוה לומר שמקדישו, והוא מצות אמירה בעלמא.

ג. ברו"ן ד"ה ולענין הלכה. כ' הרמב"ן ז"ל וכו' נקטינן דבהיתרא קא מתפס, מדמסקינן בפ' מי שאמר הריני נזיר וכו'.

אבל בשבועות [כ. בד"ה ואמר שמואל] הסכים הר"ן עם מה שפסק הרמב"ם [בפ"א מהל' נדרים הט"ו] דבעיקרו קא מתפס, ומאי דמייתי הרמב"ן מסוגיא דנזיר, דחה הר"ן ז"ל, ומה דמסקינן וכו' דכל חד וחד בחבריה מתפס, אינו ענין לדרמי בר חמא, דהתם שאני דגופין מחולקים נינהו, ומשו"ה מאן דאמר ואני, אההוא דסמיך ליה משמע. ואע"ג דביום שמת בו אביו איכא ימים מחולקים, [ואפ"ה מייתי מינה בסוגיין לפשוט בעיא דמי בר חמא], שאני התם דדמיונו של יום כלל את הכל, ועוד, שהוא מזכיר בפירושו יום שמת בו אביו, ומשמע דבעיקרו מתפס.

יג: האומר לחבירו קונם פי מדבר עמך וכו'.

בשיטמ"ק הביא פירוש דה"ק, יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם פי מדבר עמך. והקשה בשלמי נדרים מהא דאמרינן לקמן [טו]. קונם עיני בשינה היום אם אישן למחר, משמע דהיכא דעיקר הנדר בדבר שיש בו ממש, דאמר קונם "עיניי" בשינה, תו ליכא חשש במה שתלה התנאי בדבר שאין בו ממש, [דלא מסתברא למימר דכיון דהנדר והתנאי תרויהו בשינה, קאי "עיניי" שאמר בריש דבריו גם אתנאי דסיפא, דאין זה במשמעות לשונו], וא"כ מאי פריך הכא אמתני' מהא דלקמן דנדרים אינם חלים על דבר שאין בו ממש.

ותרץ ע"פ מש"כ תוס' בכתובות [עא. בד"ה שלא תטעם] דאם נודר בכל פירות שבעולם לא חייל, דא"א לאדם להתקיים בלא שום פרי, אבל היכא דתלי בתנאי והתנאי אפשר לקיימו, חייל הנדר, כיון דאפשר לקיים התנאי ולא יאסור עליו הנדר, וכיון שחלות הנדר הוא רק משום התנאי, ולהס"ד דהשתא דמיירי שאסור דיבור פיו, א"כ יש חסרון בשינה, בלשון עיקר הנדר ובלשון התנאי, בעיקר הנדר משום שאסור עליו כל פירות שבעולם וא"א להתקיים, והוי נדר שוא, ובלשון התנאי משום שאסור הדיבור וההילוך דהוי דבר שאין בו ממש.

וז"ל הרמב"ם בפיהמ"ש, ודע שאם אמר לכשאדבר עמך או אלך עמך או מכיו"ב מדברים שאין בהם ממש הרי עלי קרבן, הרי הוא מחויב קרבן כשידבר עמו, ולא נאמר ע"ז נדרים אין חלין אלא על דבר שיש בו ממש, שזה הולך בדרך השבועה, אבל הנדרים שרמז עליהם הוא שיאסר עצם הפעולה וכו' זהו שלא יחול אלא על דבר שיש בו ממש וכו'. וכ"כ המאירי, והוסיף, דאם אמר קונם עלי דבר זה אם אדבר או אם אלך, אין זה בדין הנזכר [במשנתנו], אלא לכשידבר או שילך נאסר.

יג: ידי עושה עמך וכו' אסור.

הרמב"ן בהלכותיו הביא ספיקא דהירושלמי וז"ל, חרש עמו בקרקע, עד כמה הוא אסור, עד כדי שכרו או עד כדי הניית קרקע וכו', ולא איפשיט. וביאר הריטב"א, וז"ל, פירוש, מי שאסר ידיו למעשיו על חבירו שחבירו אסור ליהנות ממעשה ידיו, והאוסר ההוא עשה לו מלאכה למודר ממנו, ויש לו לפרוע לו שכרו כדי שלא יהנה ממעשה ידיו, כמה הוא חייב ליתן לו, כדי שכרו כפועל מן השוק, או כדי מה ששוה הקרקע או הכלי יותר

מפני אותה מלאכה, דהשתא לא מתהני מיניה כלום, ולא איפשיטא, הלכך נקטינן לחומרא ונותן לו כדי הניית קרקע וכו'.

וז"ל המאירי, ובתלמוד המערב שאלו, בידי למעשיהן, חרש עמו בקרקע עד כמה הוא אסור, עד כדי שכרו או עד כדי הנאת קרקע, כלומר מי אזלינן בתר שכרו, וכל שיש בשכרו שוה פרוטה, אסור אע"פ שלא הועיל בקרקע שוה פרוטה, או עד כדי שיהנה הקרקע במלאכתו שוה פרוטה, ולא נתברר שם. ויראה לי, שאם כוונתו של נודר זה לאסור על עצמו תועלת הבא לו מצד חברו, כגון שהיה חברו מביישו ומגזמו שהוא מרויח הרבה עמו, והוא נודר במניעת מעשה שלו, הולכין אחר שיעור שכרו, ואם כונתו לאסור על חברו הנאה הבאה לו מחמת מלאכתו, הולכין אחר תועלת הקרקע, וכן כל כיו"ב.

יג: ורמינהו וכו' משא"כ בנדרים.

כ' הרשב"א, יש מי שפירש דקונם פי מדבר עמך ורגלי מהלכת לך קא קשיא ליה, ואינהו ניהו דאיצטרכינן לשנויי, אבל ידי עושה עמך, דבר שאין בו ממש הוא, דמלאכת ידי חפצא היא ושפיר שייך למיסריה אנפשיה, וכן נמי אפשר דרגלי מהלכת לך פעמים שיש בו ממש, כגון שמהלך ע"ג טיט לגבלו או ע"ג ענבים לדרוך, ואז יהיה אסור אפי' באומר רגלי מהלכת לך, שיהא אסור באותה מלאכה שיעשה בהליכת רגליו. וכ"כ מקצת רבותינו הצרפתיים ז"ל. [והיא שי' תוס' בד"ה ידי. ועיי"ש דגם בידו איכא מעשה ידיים שאין בהם ממש, כגון שלא אתן לפני בקרו תבן].

ובתוס' רי"ד הקשה על שיטה זו וז"ל, מדקא מתרץ רב יהודה ידי למעשיהן, ש"מ שאם לא אמר כך אלא אמר מה שידי עושה לך, דבר שאין בו ממש הוא, שאפי' אם חקק הבקעת ועשאה כלי, הוי דבר שאין בו ממש, שלא נתכוין לאסור גוף הבקעת שיש בה ממש, אלא התיקון והמלאכה שעושה בה, ואם גוף העץ מותר, התיקון שעשה בו הוא דבר שאין בו ממש, שאינו נתפס [ומתמעט] [ומתמשש] ביד, הילכך צ"ל קונם ידי למעשיהן. וההיא דתנן לקמן בפרק הנודר מן הירק [נז]. האומר לאשתו קונם מעשה ידיך עלי אסור, כגון דאסר עילויה כל גוף החפץ, כגון שאמר כך, התבשיל שאת מבשלת והפת שאת אופה והצמר שאת טווה, אותן התבשיל והפת והצמר יהו אסורין עלי כקונם, אבל לעולם אם לא אמר אלא מעשה ידיך סתם, אינו משמע אלא התיקון והעשיה ולא גוף החפץ, ומשו"ה תירץ רב יהודה שצריך לומר קונם ידי למעשיהן. ודברי המפרשים לא נראין לי. [ולכא' פליג גם על מש"כ הר"ן ושאר דכל שהזכיר ידו ופיו ורגלו, ועשה כאומר קונם פי לדיבורי וכו'].

והרשב"א הקשה ג"כ על שיטת התוס', דודאי מה שנעשה יש בו ממש, אבל העשיה וההילוך [אפי' בהילוך ע"ג טיט או ענבים] אין בהם ממש. ועוד הקשה וז"ל, ועוד קשיא לי, דאפי' לדבריהם, אפי' באוסר המעשה שעשה בידיו והמלאכה שיתקן ברגליו, מ"מ מעשה ידיו ומלאכת רגליו דבר שלא בא לעולם הוא, ואין אדם אוסר על חברו דבר שלבל"ע עד שיאמר ידי לעושיהן ידידים איתנהו בעולם, וכדאיתא בפ' אע"פ בכתובות [נח; נט]. וכו', אלא אם תעמידנה כר"מ דאית ליה אדם אוסר דבר שלבל"ע, וכיון דלא איתמר הכין במתני, למה לן לאפוקה למתני' לבר מהלכתא, הלכך מתני' לית לה פתרי אלא בהאי שינויא דשנינן דפי לדיבורי וידי למעשיהן ורגלי להילוכן. [ועיי' בקרב"נ [סי' י"א אות מ'] דנראה מדבריו דלא שייך הכא לדון מצד דבר שלבל"ע, כיון שאוסר על עצמו, ובזה שפיר קאסר דבר שלבל"ע כמו שאוסר פירות חברו. ולכא' בראשונים מבואר דבאוסר על חברו איירי].

יג: בר"ן ד"ה באומר. ובדין הוא דהו"מ לשנויי ליה דאפי' אי קונם קאי אדיבור אפ"ה אסור מדרבנן וכו'.

וכ"כ הרשב"א מתחילה, ושוב כ', ועוד נ"ל דלא אפשר לאוקמה בבל יחל מדרבנן, מדקתני אסור ולא קתני ה"ז בבל יחל כדקתני בפרקין דלקמן, דכל היכא דתני אסור, דאורייתא קאמר. ועוד נ"ל, דליכא בל יחל דרבנן בדבר שאין בו ממש ושלא בא לעולם אלא במה שאוסר על עצמו, אבל לאסור על אחרים ואפי' בקונם, ליכא אסור כלל ואפי' מדרבנן, והכא

בשאוטר דבורו ומעשה ידיו על חברו היא, הלכך לא חייל, ובפרקין דלקמן בקונם שאני ישן שאוסר על עצמו, משו"ה מוקמינן לה בבל יחל דרבנן.

יג: האומר לאשתו הרי את עלי כאימא, פותחין לו פתח ממקום אחר.

כ' המאירי, וממקום אחר דקאמר פירושו שלא להתירו בלא שאלה. או שמא שלא לפתוח לו בחרטה אף לדעת הסובר כן [שפותחין בחרטה] בשאר נדרים. [וכן פי' הרא"ש]. וי"מ ממקום אחר שלא לפתוח לו בכבוד אביו ואמו, כלומר אילו היית יודע שאמך מתגנה בכך שנעשית תקלה לזו, מי נדרת, אלא שפותחין לו פתח אחר. [וכן פי' הר"ן].

ובטעמא דמילתא דצריך שאלה כ' הר"ן, מפני שדרכו לאסור את אשתו מתוך הקפדה, ואי שרית ליה בלא פתח, כי מתפיס בדבר האסור, אתי למישרי נמי אפילו מתפיס בדבר הנדור, אבל שאר נדרים, מתוך שאין מצויין כ"כ, לא גזרו בהן ואין צריכין שאלה. ובתוס' רי"ד כ', דאי שרית ליה בלא שאלה, אתי למימר משום הכי שרו לי שאין נדר חל על אשתו, וזימנין דמדיר לה בנדר גמור ולא אתי לאיתשולי, אבל כשאוסר הפירות עליו כבשר חזיר לא בעי שאלה, דאי שרית ליה, לא אתי למישרי נדרים גמורין, דכולי עלמא ידעי דאיכא נדרים בתורה. והרשב"א כ' מתחילה כהר"ן, וכו' עוד, אי נמי קנסוהו כדי שלא יהא רגיל להדיר את אשתו תמיד, שפעמים שידירנה בדבר הנדור ותיאסר עליו, וכ"נ מדברי הרא"ש בפירושו כאן ובפסקיו סו"ס א'. [ולכא' הוא משום תקנת וטובת אשתו. אמנם בקרב"נ [אות ד'] כ' דחשו על ביטול פריה ורביה לילה אחת, [עד שימצא יחיד מומחה או ג' הדיוטות]. וכעיי"ז כ' בתפא"ן]. אבל במדיר את חברו שלא יאכל עמו, ידיר ואין בכך כלום, ולא חשו חכמים בדבר זה. וז"ל הנימוק"י, וה"נ פותחין לו בסיפא משום שלום [ביתו, ריטב"א] שלא יהא רגיל בנדרים עמה, ועוד דלפעמים נודר כראוי, ואתי למיסרך משום חביבות אשתו, וינהג בו קולא ומדמה מילתא למילתא, ולפיכך אע"פ שאינו נודר [אצ"ל נדר] כלל, פותחין לו וכו', אבל ברישא שמדיר על עצמו או על חברו לא חשו להצריכו פתח כלל, דדבר שאינו מצוי הוא.

יג: האומר לאשתו הרי את עלי כאימא, פותחין לו וכו'.

כ' הריטב"א [בשלהי סוגיין], ובאומר הרי את עלי כאימא על דעת רבים וכל פתח שאין לו התרה, צ"ע אם מתירין אותו כדי שלא יצטרך לגרש את אשתו. ונראה לי דמתירין לו ע"י פתח אחר, שמייסרין אותו שלא יקל בכך.

יד. מנהני מילי אמר קרא איש כי ידור נדר לה' וכו'.

דהוה מצי למיכתב כי ידור לה' ותו לא, מדכתיב נדר, ש"מ שצריך שידור בדבר הנדור, ולית ליה דברה תורה כלשון בני אדם. ת"י. וכ' הרא"ש בפירושו, דמאן דאית ליה דברה תורה כלשון בני"א, דריש ליה מלה', אע"ג דדרשינן ליה לקמן [טז]: מלמד שהנדרים חלין על דבר מצוה כדבר הרשות, תרווייהו שמעינן מינה, דלא חייל מידור נדר לומר [עיי' הגהת רב"א בדפו"ח עה"ג, וצ"ב. ולכא' צ"ל מידור נדר לה'], עד שידור בדבר הנדור לה', ומדריש נמי לא יחל דברו לומר אפי' אם הוא נודר בדבר שהוא לה', כגון שצוה לו לעשות מצוה ונדר שלא לעשותה, הרי הוא בבל יחל דברו. [מיהו מה דמקשה בסוגיין אי הכי אפי' בדבר האסור וכו', לכא' אינו אלא לתנא דברייתא דלית ליה דברה תורה כלשון בני"א].

יד. ורמינהו הרי את עלי כבשר אימא וכו' לא אמר כלום.

כ' הבית מאיר, יש להקשות, ומה הקושיא, הא הר"ן במתני' פירש, וכן פסק הרא"ש, דדוקא באשתו יש חומר זה, מפני שרגיל להקפיד בנדר, וא"כ דילמא הברייתא איירי בנדר לפנויה שאינה אשתו, ולהכי לא אמר כלום. ועיי' בתוס' דלהגירסא "כאמה וכאחותה" זה לא קשיא, ומי יודע אם לא משום קושיא זו הגיהה ככה, וק"ל.

יד: הנודר בתורה לא אמר כלום.

כ' המאירי, יראה לי שאם צירף במילת "התורה" דברים המראין שלא על הגולין הוא מתכוין, כגון שאמר בתורה הקדושה, או בתורת השם, או

בתורה שניתנה בסיני, וכיצא באלו, הרי היא שבועה, שדברים אלו אין אדם מכיין בהם לגוילין. [ויל"ע במי שאמר "בתורה הזאת", אי מציין לפרש דבריו אגוילין, עיין ברש"י בפירוש התורה פ' נצבים [כ"ט, כ'] דלשון נקבה מוסב על התורה, דאילו ספר הוא לשון זכר].

יד: הא דמחטא אורייתא אארעא, הא דנקיט לה בידיה.

כ' הנימוק"י בשם הריטב"א, ומחטא על ארעא לאו דוקא ארעא, אלא כל היכא דמחטא ולא נקטה בידיה, ואפי' נגע בה. [והיכא דמקצתה מנחא ומקצתה מוגבהת מכחו, משמע לכא' דמיקרי נקיט לה בידיה]. וכ"כ החת"ס בדעת הר"ן, אבל בדעת רש"י כ' דמשמע להיפך, כל דלא נחית אארעא ממש בבזיון, הו"ל כנקיט ליה בידיה. [שהרי פירש טעמא, דכיון שהיה רואה אותה מונחת על הארץ, סבר הואיל ומונחת על הארץ, ודאי אין כתוב בה, ולא נדר אלא בגוילין, ולא אמר כלום]. ומלשון הרמב"ם משמע לי דאפי' נקיט ליה בידיה מאז, הוה כמונח לפניו, ולא מיקרי נקיט בידיה אלא כשאחזו בידו עכשיו לישיבע או לנדור בו, עיין פ"א מהל' נדרים [הכ"ח] נטלה בידו ונדר בה וכו', וכן בפ"ב מהל' שבועות [ה"ד] נטלה בידו ונשבע בה.

יד: מחטא על ארעא דעתיה אגוילי.

כ' בפורי', נראה לי דאע"ג דגם הגוילין קדושים כיון שכבר נכתב עליהם, מ"מ כיון דמסקינן [שבת קטז]. דמקום הכתב לא קמבעיא לן דאגב הכתב הוא דקדוש, ואי אזל הכתב אזל ליה קדושתיה, א"כ אם דעתיה על הגוילין, לא חל כלל. [א"ה, לכא' קושיתו לפי הראב"ד דמייירי סוגיין במתפיס בנדר, [וס"ל דקדושת ס"ת מיקרי דבר הנדור במה שכותבה בכונה לשם קדושת ס"ת]. דלפי' הר"ן דמייירי סוגיין בשבועה, כבר כ' הנימוק"י וז"ל, שאין שבועה תופסת לא בכתב ולא בגוילין אע"פ שהם קודש, אלא כנשבע בשמים ובארץ הוא, דהכל מעשה אלקים הוא].

וז"ל הרשב"א, לפי מש"כ הרב ז"ל הזכרות ממש, ואמר שע"י הכתיבה והכונה לשם קדושה הם קדושות והוי כדבר הנדור, קשיא לי, דא"כ אפי' בנודר בתורה יהא אסור בדבר הנדור, ואפי' כשדעתו אגוילין, שהרי אפי' הגוילין קדושים מחמת כונת הכתיבה לשם קדושת כתבי הקודש, כדאיתא במס' שבת [קטז]., דאבעיא להו התם הגליונין אם מצילין אותן מפני הדליקה אם לאו, אע"ג דלא איפשיטא התם, הכא אזלינן בהו לחומרא, בספק של תורה שמטילין אותו לחומרא, ואין לומר דמהא אפשיטא דגליונין אין בהן קדושה, דא"כ ליפשיטה התם מהא. [וז"ל המאירי, ואע"פ ששאלו במס' שבת וכו' ולא הובררה, ואף אנו הכרענו שם שלא להציל, מ"מ הואיל והוצרכה לישאל, נראה שקצת קדושה יש בהן, וראוי להחמיר בה לענין נדר].

וי"ל דכיון שאמר בתורה, דעתיה אגוילין שהתורה כתובה בהם ולא אגליונין, שאין הגליון קרי תורה, אלא הגוילין, ע"ש שהתורה כתובה בהם, וגוילין לכונ"ע אינם קדושים אלא מחמת הכתיבה שבהם, וכל שנמחקו, פרחו קדושה מהם כדאיתא התם, וא"כ לא הוי מתפיס בדבר הנדור.

ויעו"ש דמסיק דלהאי טעמא אפי' מתפיס בס"ת שנמחק ולא נשתייר בו הזכרה, אם אמר במה שכתוב בו אסור, וכן בשאר ספרי הקודש, כולהו קדושים ע"י כונת הכתיבה לשם כתבי הקודש, אבל לטעמא דהירושלמי דכשאומר בכתוב בה מתפיס בקרבנות הכתובים בה, אבל נודר בשאר ספרי הקודש שאין כתוב בהם קרבן ודברים הנדרין ונדבין, לא.

ועיין בב"י [סי' רי"ב] שהביא תשובת הרשב"א בשם רבינו האי, על מי שניטל ספר תחנונים ותפילות ושאר כתבי הקודש ונשבע באותו ספר, שבועה זו כשבועת ס"ת היא, שהרי ספר תפילות יש בו שמות הקב"ה ופסוקים, ולא עוד אלא כיון שכתובים בו כל אותיות שבא' ב', הרי מצטרפים לכמה שמות ולכמה גופי תורה. אבל שיטת הרמב"ם [בפ"ב מהל' שבועות הלכה ג' וד'] דהיינו דוקא בתורה, אבל בשאר כתבי הקודש לא. וכ' הרדב"ז, דמדשקלינן וטרינן בנשבע בתורה, משמע דבשאר כתבי הקודש לא וכו'. והטעם, כי ההזכרות הכתובות בתורה נאמרו בסיני מפי הגבורה ויש בהם קדושה יתירה, שהרי הכותב ס"ת צריך לכתוב ההזכרות לשם קדושת השם, הלכך אם נטלה בידו או שנשבע במה שבתוכה, דעתו

על הקדוש והחמור שבה, אבל בכתבי הקודש אין ההזכרות מקודשות כמו של תורה, הילכך אין דעתו לישיבע על ההזכרות שבה.

יד: דעתיה על האזכרות שבה.

כ' בתוס' ר"ד, כללא דנקיט מכל הני שינויי, דאין שבועות אלא באזכרות שבתורה, אבל אם נשבע בתורה ולבו על גוף התורה דהיינו על המצוות שבה, אין זו שבועה, דדמיא כמו בחיי קרבן, שאין נשבעין בגוף המצוות או בקדושת שבת וימים טובים, כי אם בהזכרת השם.

יד: בר"ן ד"ה הג"א ואב"א. והרמב"ם ז"ל וכו', שסובר הרב ז"ל וכו' ובירושלמי עסקינן במתפיס בנדר.

וז"ל הרמב"ם [בפ"א מהל' נדרים הכ"ח], נדר במה שכתוב בה, הרי זה אסור, שהרי כתוב בה איסור ונדר, ובשוע"ע העתיק לשונו בלא תיבת "ונדר". ועי"ש בש"ך [סק"ג] דלטעמא דהראב"ד והר"ן בשם הירושלמי, אם אמר בפירוש אני נודר באזכרות שבה, כ"ש דהוי נדר, אע"פ שאין כוונתו לאיסור ונדר הכתוב בה. וכן אם נדר במקצת יריעות שבתורה, אע"פ שאין כתוב באותן יריעות איסור או נדר, כיון שיש בהם קרבנות או אזכרות הוי נדר. [ומשמע דלטעמא דהרמב"ם לא הוי נדר בהני גווינ]. וכ' בקרן אורה, באמת לשיטת הרמב"ם ז"ל לעיל דדבר הנדור לא תליא בקדושת פה. אלא דוקא דבר הבא בנדר ונדבה, ודאי נראה דקדושת הכתובים והאזכרות לאו דבר הנדור הוא.

יד: האומר לאשה קונם שאיני משמשך, הרי זה בכל יחל דברו.

ובהג"ה עה"ג כ' דצ"ל לאשתו. ועיין בקרב"נ [סי' ה' אות י'] שדקדק לפי גירסא שלפנינו, דשני תנא ותני לאשה ולא תני לאשתו כדתני בריש פרקין, משום דהכא תנן ה"ז בלא יחל דברו ולא קתני אסור, ש"מ מדרבנן הוא, וטעמא משום דכולל התנא גם אשה דעלמא, וכיון דתשמיש הוי דבר שאין בו ממש כמו הילוך ודיבור, אין בה אלא איסור דרבנן, אבל באשתו כיון דמשועבד לה, על כרחך קאמר הנאת תשמישי עליך [כדמפרש בגמ' טו:], והנאה בא מגופו והוי כדבר שיש בו ממש ואסור מדאורייתא.

וז"ל התוס' ר"ד, האומר לאשתו וכו', פירוש כי היכי דאמרינן בהני תלת שאין בהם ממש ולא קיימי אלא בכל יחל דברו דרבנן הם, ה"נ קונם שאני משמשך דבר שאין בו ממש הוא, שהתשמיש אין בו ממש ולא אסור אלא מדרבנן, ומשוע"ה ערבה ותני לה עם הנך, ולא הוי נדר גמור עד דאמר קונם גופך עלי בתשמיש דומיא דקונם עיני בשינה. אבל בתוס' לקמן [טו. בד"ה רבינא] כ', גבי קונם שאיני משמשך מודה רבינא דאיכא בל יחל מאורייתא, והוי מתני' לצדדין, גבי שאיני ישן הוי בל יחל מדרבנן, וגבי קונם שאיני משמשך הוי בל יחל מדאורייתא. [ואדרבה, לשינוייא קמא דהתם, כ' דאע"ג דמודה לרבינא דבינא דאיכא בל יחל מדרבנן בדבר שאין בו ממש, מ"מ לא ניחא ליה לשינויי מתני' בהכי, משום דמשמע ליה דבל יחל דתנן באומר שאני ישן, הוי דאורייתא כמו באיני משמשך], וכ"כ המאירי בפשיטות דבל יחל באיני משמשך הוי מה"ת. יעו"ש.

יד: א"ר יהודה אל יישן היום שמא יישן למחר.

כ' הריטב"א, ואע"ג דתנאה בשינה דלמחר קום עשה הוא, ולא חיישינן בעלמא בקידושין וגיטין לבטול תנאי בידיים, שהאומר ה"ז גיטך ע"מ שלא תשתי יין או ע"מ שלא תנשא לפלוני, תנשא לאלתר ואין חוששין שמא תעקור התנאי להנשא לאותו פלוני או לשתות יין, קא סבר רב יהודה דשינה דבר שאין בידו הוא וממילא אתי, וחיישינן שמא תאנסנו שינה, ור"נ אמר יישן היום ואין חוששין שמא יישן למחר, דקסבר דמזהר זהיר בתנאים למחר, ולאונס שינה לא חיישינן, דאפשר דמזריז נפשיה וכדאיתא בפ' המגרש [פד], [ולפנינו איתא התם, אימא אפשר דמברזי נפשיה בסילואה, ופירש"י ינקוב בשרו תמיד בקוץ, וכ"ה בתוס' כאן]. וז"ל הנימוק"י, ובהא פליגי, דר"נ סברי דכיון ששינה בידיה הוא, לא חיישינן אפי' לעצלנין הרגילין בשינה, ורב יהודה סבר דכיון דלאו בידיה לגמרי, דצריך לזרוזי בסילואה, ובתנאיה לא זהיר איניש, חיישינן אפי' לכל אדם לענין תנאיה

יד: א"ר יהודה אל יישן היום שמא יישן למחר.

כ' הגרע"א בגליון השו"ע [סי' רי"ג ס"ב], דוקא בקונם עיני בשינה דהוי נדר שיש בו ממש, ואם יישן למחר יעבור למפרע באיסור דאורייתא, הוא דחיישינן דילמא לא מזדהר בתנאיה ויעבור למפרע באיסור דאורייתא, אבל באומר שלא אישן היום, דאף אם לא יזהר בתנאי דלמחר לא יעבור רק איסור דרבנן, לא חיישינן שמא יישן למחר ויעבור למפרע על איסור דרבנן.

אבל בתוס' הרא"ש כ' ז"ל, וא"ת לרב יהודה מאי שנא הך מהאי דגיטין ה"ז גיטיך ע"מ שלא תלכי לבית אביך ל' יום מגורשת, ולא חיישינן שמא תלך, וצ"ל דבאיסור חמור דאשת איש מזהר זהירא. וכ"כ הט"ז [סי' ר"כ ס"ק י"ט] בשם המהרש"ל והפרישה, דדוקא בנדריים דקילי להו לאינשי הוא דאמרינן דבתנאה לא מזדהר, אבל בגיטין דאיסור אשת איש חמור, לא חיישינן שתקלקל עצמה ותעבור על תנאה.